

VOETBAL, INCIDENTEN EN POLITIEDIENSTEN

De internationale voetbalwedstrijden van 1991-1992 tot 1997-1998: *lering* voor Euro 2000?

S. De Vreese

STATISTISCHE REGISTRATIE

De *Algemene PolitieSteunDienst* (APSD) werd opgericht bij het Koninklijk Besluit van 11 juli 1994 met als hoofdtaak het coördineren van de drie algemene politiediensten (de gemeentepolitie, de rijkswacht, de gerechtelijke politie). Een van de opdrachten van de *Afdeling PolitieBeleidsOndersteuning* (PBO) is het uitvoeren van statistische analyses op de informatie verzameld door de rijkswacht en de gemeentepolities die instaan voor de ordehandhaving tijdens de eerste- en tweedeklassewedstrijden, de Beker van België (vanaf de zestiende finales) of internationale competitiewedstrijden. Van het seizoen 1991-1992 tot de eerste helft van het seizoen 1997-1998 werden 4.180 wedstrijden geregistreerd.¹ Deze telling is voor 99,2% volledig. Er ontbreken slechts 33 tweedeklassewedstrijden van de seizoenen 1991-1992, 1992-1993 en 1997-1998, waarvan er 28 zonder politionele ordedienst gespeeld werden.

De statistische registratie door de politie laat toe twee belangrijke aspecten van deze voetbalwedstrijden te evalueren: enerzijds de incidenten, hun omvang en eventuele gevolgen en anderzijds de ordedienst, zijn ontplooiing en zijn repressieve en preventieve acties. Aan de hand van deze registratie kunnen fundamentele beweringen worden gestaafd, bijvoorbeeld de uitspraak 'hooliganisme is een groepsverschijnsel'. Toch is de registratie in de eerste plaats een maatstaf voor algemeen gekende verschijnselen, zoals de grootschalige inzet van politiemensen op internationale wedstrijden. De gecentraliseerde, stelselmatige en gestandaardiseerde registratie vormt ook een waardevol hulpmiddel om versnipperde gegevens bijeen te brengen en kwantitatief te vergelijken, zoals bijvoorbeeld gegevens over de incidenten en de inzet van politiemensen of het type incidenten en de aard van geverbaliseerde overtredingen.²

Het invullen van de computervragenlijst mag evenwel niet te belastend zijn. Daarom kan men aan de hand van de ingezamelde statistieken niet voor elk geregistreerd incident de politionele aanpak bestuderen. Dit gegeven kan desondanks inzichtelijk worden gemaakt door het analyseren van de literatuur, de kwalitatieve

1. De registratie van 1997-1998 is op dit ogenblik aan de gang en zal begin 1998 zijn afgerond. De resultaten zullen in de loop van december worden gepubliceerd. In 1997-1998 worden er evenwel geen internationale wedstrijden meer gespeeld in België. In dit opzicht mag het voetbalseizoen 1997-1998 dus als afgelopen worden beschouwd.

2. S. DE VREESE & medewerkers, 1998.

informatie die via diverse vraaggesprekken werd verzameld en open vragen in deze vragenlijst. Deze documentatie geeft ons een idee van het belang dat bepaalde strategische of tactische keuzen en reacties op het gedrag van de harde kernen op het terrein kunnen hebben. Na een eerste analyse van de justitiële afhandeling³ bleek het mogelijk de voetbalwedstrijden met harde kernen sterk veralgemeend te karakteriseren als een 'moeilijke, netelige, maar rijke context', rijk aan overtredingen, maar ook netelig omdat de gerechtelijke politie zich binnen twee belangrijke grenzen moet bewegen: de hinderpalen die hun optreden in de weg staan en de opportuniteit om deze daden te stellen teneinde de openbare orde en veiligheid te handhaven dan wel te herstellen. Dit is een sterk vereenvoudigde voorstelling van een veelvormige en snel veranderende realiteit in al zijn aspecten zoals stadions, geografische ligging, supporters en harde kernen, de strategie van de beleidsmensen van de ordediensten, de (soorten) beschikbare manschappen enzovoort. Anders gezegd, een diepgaande analyse van de politionele aanpak van incidenten en risicogroepen vergt het samenbrengen van statistische waarnemingen en verregaande gevalstudies die een bijzonder verscheiden en leerrijke realiteit tonen. Dit artikel is te beschouwen als een eerste stap op weg naar een dergelijke studie.

GEREGISTREERDE INTERNATIONALE WEDSTRIJDEN

Van 1991-92 tot 1997-98 waren 125 internationale wedstrijden het voorwerp van de bijkomende statistische 'voetbalregistratie'.⁴ Het gaat hier alleen om wedstrijden die in België zijn gespeeld in het kader van een van de volgende voetbalcompetities:

- Europese Beker voor Landskampioenen (Champions League);
 - Europese Beker van Bekerwinnaars;
 - UEFA-beker (Intertoto-beker inbegrepen);
- afgekort 'Europese bekerwedstrijden' – 109 wedstrijden;*
- Europees Landenkampioenschap (inclusief voorronden);
 - Wereldbeker (inclusief schiftingswedstrijden);
- afgekort 'wedstrijden van de nationale ploeg' – 16 wedstrijden.*

Deze 125 internationale wedstrijden worden vanuit diverse gezichtspunten benaderd en vergeleken met de 2.214 wedstrijden van de eerste klasse en van de Beker van België die tijdens diezelfde periode zijn gespeeld; deze wedstrijden worden hierna kortheidshalve '*nationale wedstrijden*' genoemd. Binnen het bestek van dit artikel werden de tweedeklassewedstrijden uit deze '*nationale wedstrijden*' weggela-

3. *Ibidem.*

4. De registratiecriteria zijn vastgelegd door de Minister van Binnenlandse Zaken in de Ministeriële Omzendbrief van 29 maart 1995 'betreffende de inzameling van gegevens aangaande de registratie 'gebeurtenissen' in het kader van de taken bestuurlijke politie'. Volgens deze omzendbrief vallen de andere voetbalwedstrijden (vriendschappelijke wedstrijden, matches in lagere afdelingen, ...) onder de basisregistratie 'Gebeurtenissen Openbare Orde' van de APSD. Bij deze registratie worden eveneens selectieve criteria toegepast. Zie G. SPIESSENS, S. DE VREESE & medewerkers, 1996.

ten, aangezien de realiteit van deze voetbalcompetitie te sterk verschilt van die van de internationale wedstrijden.

OPMERKING VOORAF

In de analyses en statistieken onderscheiden we wedstrijden *zonder harde kern* en wedstrijden *met harde kernen*. Wedstrijden met harde kernen zijn alle wedstrijden waarbij ten minsten een ploeg onder haar supportersaanhang een groep personen heeft die op een georganiseerde wijze gewelddaden begaat tijdens de wedstrijden die gespeeld worden door hun ploeg. Bij deze wedstrijden gaat onze bijzondere aandacht uit naar de *wedstrijden met rivaliserende harde kernen*, dat wil zeggen wedstrijden waarbij zowel de thuisploeg als de bezoekende club door een harde kern werd aangemoedigd. Met name tijdens deze wedstrijden deden zich de afgelopen voetbalseizoenen het meest problemen voor, want zij vormen de uitingsvorm bij uitstek van voetbalgeweld: confrontaties tussen harde kernen. Van 1991-92 tot 1997-98 heeft de politie 60,1% van de 3.744 incidenten geregistreerd tijdens wedstrijden met rivaliserende harde kernen, terwijl deze slechts 26,3% van de geregistreerde wedstrijden uitmaken.

OPZET VAN DIT ARTIKEL

Doel van dit artikel is de specifieke eigenschappen van internationale wedstrijden inzichtelijk te maken in termen van handhaving en herstel van openbare orde en veiligheid, en hieruit op een weloverwogen manier de lering voor Euro 2000 te trekken. Euro 2000 is het Europees Landenkampioenschap dat gezamenlijk door België en Nederland wordt georganiseerd. Dit kampioenschap zal gedurende drie weken (van halverwege juni tot begin juli 2000) in vijf Belgische stadions worden gespeeld, met name in het Koning Boudewijnstadion en in vier eersteklassestadions die nog niet definitief zijn aangewezen. De lering zal ook zinvol zijn voor de voetbalseizoenen die erop volgen, want de kans is groot dat het verloop van Euro 2000 tot na het jaar 2000 zal doorwerken op de Belgische en buitenlandse harde kernen.

Wij zullen deze problematiek benaderen door een specifiek geval onder de loep te nemen: de finale van de Beker voor Bekerwinnaars op 8 mei 1996 in het Koning Boudewijnstadion tussen Rapid Wien en Paris-Saint-Germain (PSG). Hiervoor gebruiken we de beschrijvingen van deze wedstrijd geregistreerd door de Brusselse gemeentepolitie en de rijkswacht. Deze beschrijvingen worden getoetst aan de statistische resultaten en aan andere beschrijvingen van ordediensten tijdens internationale wedstrijden. Deze wedstrijd is in meer dan een opzicht bijzonder: niet alleen door het sportieve niveau, maar ook omdat dit de enige Europese bekerwedstrijd tussen twee buitenlandse ploegen is die in België werd gespeeld en het voorwerp van een statistische registratie heeft uitgemaakt. Met name dit aspect (twee rivaliserende buitenlandse supportersgroepen) bracht ons ertoe deze wedstrijd te kiezen. De meeste wedstrijden van Euro 2000 zullen immers tussen twee buitenlandse ploegen worden gespeeld. Anderzijds werd deze keuze ingegeven door de prestigieuze

sportieve inzet en het bestaan van een gevreesde harde kern onder de supporters van een van beide ploegen. Deze finale is in zekere zin de tegenhanger van de finale tussen Liverpool en Juventus die in 1985 werd gespeeld in het Heizelstadion, inmiddels omgedoopt tot 'Koning Boudewijnstadion'. Het is ook de eerste Europese bekerfinale die na 1985 in België werd gespeeld. Gelukkig waren de incidenten op 8 mei 1996 veel minder erg dan het Heizeldrama. Feit is echter dat dertien jaar na deze tragedie het voetbalgeweld nog welig tiert. Dit komt duidelijk naar voren als we de windstilte tijdens het voetbalseizoen 1994-95 van naderbij bekijken.

Het fundamenteel uitgangspunt van hetgeen volgt is de vaststelling dat het bij het verschijnsel hooliganisme gaat om *min of meer georganiseerde solidaire en rivaliserende mannelijke bendes* en niet om het simpelweg en onverwachts opduiken van incidenten gepleegd door groepen of individuen. Een juiste omschrijving van het fenomeen hooliganisme moet dan ook rekening houden met deze essentiële kenmerken en zich niet beperken tot een inventarisering van onoorbare daden die nooit verder gaat dan academische discussies over wat wel en wat niet onder deze noemer moet worden geplaatst en altijd achterloopt op de vindingrijkheid van de hooligans.

Een analyse van de internationale wedstrijden van 1991-1992 tot 1997-1998 met specifieke aandacht voor de finale van de Beker voor Bekerwinnaars op 8 mei 1996

VOORAFGAANDE INFORMATIE

Volgens informatie die de rijkswacht vóór de wedstrijd Rapid Wien - PSG registreerde, verwachtte men een harde kern van 150 Oostenrijkers met extreem-rechtse banden. De politiediensten hebben echter niets van die aard vastgesteld.

De kwaliteit en de hoeveelheid informatie die de betrokken instanties uit het land van oorsprong op voorhand verstrekken, verschilt sterk van land tot land, met name wat betreft kaartenverkoop, supportersaantal, verplaatsingsmiddelen, tijdstip van aankomst, aanwezigheid van risicosupporters enzovoort. De ordedienst bij 40 internationale wedstrijden vond plaats zonder dat de politiediensten vóór de wedstrijd enige informatie over de bezoekende supporters hadden ontvangen. Gelukkig had de eventuele harde kern in geen van deze gevallen de reis gemaakt. 11 van deze 40 wedstrijden werden door incidenten verstoord (met gemiddeld 2,8 incidenten).

Correcte informatie is nog moeilijker te krijgen als talloze supporters van de buitenlandse ploeg hun intrek hebben genomen in buurlanden van België. Ondanks de grote afstand tussen Turkije en België hebben duizenden Turkse supporters of supporters van Turkse herkomst geheel onverwacht verschillende wedstrijden bijgewoond die door Turkse ploegen in België werden gespeeld.

DE TOESCHOUWERS

Volgens de politiediensten werd deze wedstrijd bijgewoond door circa 38.000 toeschouwers, waaronder talloze risicogroepen zoals Belgische harde kernen en de

Franse side met zijn meest harde kern. Twee belangrijke aspecten spelen mee in de problematiek rond het publiek dat een voetbalwedstrijd bijwoont: het toeschouwersaantal en de aanwezigheid van harde kernen. Beide gegevens gaan met elkaar samen, in het bijzonder tijdens wedstrijden met rivaliserende harde kernen. Onder de 5 ploegen met de grootste supportersaanhang vinden we de 4 ploegen met de meest beruchte harde kernen in België. Bovendien krijgen de internationale wedstrijden ruime weerklank in de media. Bepaalde sides maken dankbaar gebruik van deze media-aandacht, tot grote vreugde van de publiciteitsgeile hooligans.⁵

De Europese bekerwedstrijden werden gemiddeld bijgewoond door 11.371 toeschouwers, maar geven soms sterke verschillen te zien (gemiddeld 20.414 toeschouwers bij R.S.C. Anderlecht, 13.764 bij Club Brugge K.V., maar 1.300 bij K.S.K. Beveren).⁶ Gemiddeld 25.487 toeschouwers hebben de wedstrijden van de nationale ploeg bijgewoond. Door de band genomen trekken deze wedstrijden dus gemiddeld een veel grotere menigte aan dan de nationale wedstrijden met 7.457 toeschouwers per wedstrijd.

Een bijzonder kenmerk van de internationale wedstrijden is uiteraard de aanwezigheid van (veel) buitenlandse supporters.⁷ Hun aantal is soms verwaarloosbaar (6 Russische supporters tijdens de wedstrijd Club Brugge K.V. - C.S.K.A. Moskou op 25 november 1992), maar kan specifieke problemen opleveren zoals het verblijf gedurende verschillende uren (soms zelfs met een overnachting daags vóór of na de wedstrijd), het doorkruisen van een gedeelte van het nationaal grondgebied en de verblijfscontroles. In dit verband hebben de algemene politiediensten bij herhaling spontaan melding gemaakt van de aanwezigheid van politiemensen van de Vreemdelingendienst, die ervoor hebben gezorgd dat buitenlandse supporters zonder geldige papieren uit het land werden gezet.

BUITENLANDSE SUPPORTERS ARRIVEREN VROEG EN VERTREKKEN LAAT

Hoewel de aftrap pas om 20.00 uur was gepland en de poorten pas om 18.00 uur zouden opengaan, arriveerden de eerste Franse en Oostenrijkse supporters al rond 9.00 uur in de Brusselse agglomeratie. De Brusselse gemeentepolitie begon haar ordedienst reeds de dag ervoor om 16.00 uur door 13 politiefunctionarissen te belasten met het algemeen toezicht en het inwinnen van inlichtingen. Ze werden niet met incidenten geconfronteerd en hebben geen dwang moeten uitoefenen.

Op 8 mei 1996 om 9.00 uur heeft de rijkswacht, die haar manschappen bij de Brusselse stations en in het stadscentrum had opgesteld, diverse Oostenrijkse en

5. Het bericht in de Duitse pers dat de UEFA de Feyenoord-side als meest gewelddadige van Europa beschouwde, werd feestelijk onthaald door de hooligans van Feyenoord. P. VAN GAGELDONCK, 1996.

6. Standaardafwijking van 7.782,7 iets kleiner dan die tijdens de wedstrijden van de nationale ploeg (10.228,7), terwijl het gemiddelde tweemaal lager is.

7. Hierbij moet de volgende kanttekening worden geplaatst: de wedstrijden in nationaal competitieverband kunnen worden bijgewoond door buitenlandse supporters en harde-kernen (Nederlanders, Duitsers, ...), meestal geflankeerd door een harde kern die voor een van de spelende Belgische ploegen supportert op vreedzame wijze of om rel te schoppen.

Franse supporters gecontroleerd en geïdentificeerd. Hierbij werden verschillende personen aangehouden wegens drugs- of wapenbezit. Het ging hoofdzakelijk om Franse supporters, waaronder zich een van de meest gevreesde sides van Frankrijk heeft gevormd. De Weense supporters werden in hoofdzaak aangehouden wegens versterking van de openbare orde en openbare dronkenschap.

DE (BELGISCHE) HARDE KERNEN OP DE INTERNATIONALE WEDSTRIJDEN

Omstreeks 15.00 uur werden de eerste Belgische risicosupporters, die geen kaartje hadden, administratief aangehouden. Het is waarschijnlijk aan deze strenge maatregel te danken dat ernstige incidenten uitgebleven zijn. Later komen we terug op dit aspect van de politionele aanpak. De aanwezigheid zonder kaartje is niet ongewoon en werd reeds herhaaldelijk vastgesteld op wedstrijden van de nationale ploeg.

Van 1991-1992 tot 1997-1998 maakten de internationale wedstrijden die gespeeld werden door twee ploegen zonder harde kern onder hun respectieve supportersaanhang slechts 12% van de geregistreerde internationale wedstrijden uit. Dit komt omdat de ploegen die mogen meedoen aan de drie Europese bekerwedstrijden de beste ploegen van het vorige seizoen zijn. Ze hebben met andere woorden het meest kans dat er zich onder hun supportersaanhang een harde kern vormt. Bovendien wordt de nationale ploeg als een ploeg met harde kernen beschouwd, omdat zij vaak de belangrijkste Belgische kernen aantrekt⁸, ofschoon ze niet ondersteund wordt door een bepaalde side of door de Belgische harde kernen. Deze harde kernen hechten weinig of geen belang aan de sportieve kant van de wedstrijden van de nationale ploeg. Ze kopen trouwens geen kaartje en wonen de wedstrijden bij met als enige doel zich aan voetbalgeweld te buiten te gaan. Zelfs als de nationale ploeg uitkomt tegen een land zonder hooliganisme, bestaan risico's op incidenten. Drie uur vóór de aftrap van de wedstrijd België - Turkije op 31 augustus 1996, stelde de rijkswacht vast dat verschillende leden van de diverse Belgische harde kernen bijeenkwamen op een parkeerterrein bij de autoweg aan de rand van de Brusselse agglomeratie. De gelegenheid (lees: de grote menigte, de aanwezigheid van buitenlanders, de grote mediabelangstelling) maakt de hooligan. Anders gezegd, bepaalde Belgische sides maken lang vóór de aftrap hun opwachting omdat ze weten dat de buitenlandse supporters en de fracties van andere belangrijke harde kernen in de stad rondhangen geruime tijd voordat het stadion zijn poorten opent. Het scenario blijft niet beperkt tot het bestoken van buitenlandse supporters. Als de gelegenheid zich voordoet, sluiten de harde kernen zich bij elkaar aan om tijdelijke allianties te vormen in twee kampen. Zelfs wedstrijden van de nationale ploeg tegen een ploeg zonder grote risico's kunnen het strijdtoneel vormen tussen Belgische harde kernen. Dit was nog het geval op 15 november 1997 na de wedstrijd tegen Ierland waar het enige incident van dergelijke aard was. Alleen in deze gevallen gaat de bewering op dat hooligans geen voetbalsupporters zijn, maar vechtersbazen en vandalen die

8. De aanwezigheid van de harde kern van R.S.C. Anderlecht is tot in 1994-1995 te verklaren door het feit dat de wedstrijden van de Belgische ploeg toen in het Astridpark werden gespeeld.

het juiste moment zoeken of op de gunstige gelegenheid wachten, vaak met een GSM op zak.

Daar staat tegenover dat de harde kernen zich tijdens de Europese bekerwedstrijden in sterkere mate profileren als uitbundige supportersgroepen die kaartjes hebben gekocht. Dit blijkt onder meer uit het feit dat in het stadion bijna evenveel incidenten worden begaan als op de nationale wedstrijden (48%). Dat tijdens deze wedstrijden een groter aantal incidenten vóór de aftrap wordt gepleegd (53,1%) is ongetwijfeld deels toe te schrijven aan het feit dat de buitenlandse supporters vroeg aanwezig zijn, net als op de wedstrijden van de nationale ploeg. Om dezelfde reden worden de belangrijkste incidenten tijdens Europese bekerwedstrijden of nationale wedstrijden gepleegd door de supporters of harde-kernen van de thuisploeg of van de bezoekende ploeg. Wanneer de nationale ploeg daarentegen een competitiewedstrijd speelt, zijn de incidenten vaker toe te schrijven aan de supporters van deze of gene Belgische club.

POLITIONELE AANPAK EN INCIDENTEN

De aanwezigheid van deze fracties van Belgische harde kernen houdt des te meer risico's in omdat deze hooligans zich geenszins laten afschrikken door het vooruitzicht aangehouden te worden en de wedstrijd te missen. Om deze dreiging het hoofd te bieden, gaan de politiediensten meestal over tot de administratieve aanhouding van alle personen die bekend staan als hooligans en een gevaar voor de openbare orde vormen (samengeschoolde groepen individuen die zonder kaartje rondhangen op bepaalde lokaties en zich verdacht gedragen). Dat was onder meer het geval tijdens de wedstrijd België - Nederland op 14 december 1996. Toen besloten de bevoegde instanties systematisch alle notoire hooligans aan te houden die geen kaartje hadden en rondhingen op sleutelokaties, zoals de Brusselse Grote Markt.⁹ Deze wedstrijd werd afgesloten met 10 incidenten en 88 administratieve aanhoudingen, maar zonder gerechtelijke aanhoudingen. Globaal gezien komt dit ook tot uiting in de statistieken. Op de internationale wedstrijden werden gemiddeld 8 keer meer administratieve aanhoudingen verricht dan op de nationale wedstrijden, terwijl er 'slechts' 3,4 keer meer gerechtelijke aanhoudingen waren. Anders gezegd, het overwicht van de administratieve aanhoudingen is *ruim dubbel zo groot* als dat van de gerechtelijke aanhoudingen.¹⁰ De administratieve aanhoudingen zijn natuurlijk een afdoend middel om rivaliserende supporters uit elkaar te houden, maar vergen de inzet van veel manschappen voor patrouilles in de stad en bewaking van openba-

9. Zie de verklaringen van de adjunct-commissaris Deveaux van de Brusselse politie, die op de avond van de wedstrijd werd gevolgd door de reporters van de RTBF-uitzending 'Droit de Cité'.

10. Administratieve vrijheidsberoving kunnen we omschrijven als het verlies van het recht om te komen en te gaan, waartoe werd bevolen door een politieambtenaar teneinde de openbare orde te vrijwaren, te handhaven of te herstellen, maar welke van dusdanig korte duur is dat het geen zin heeft verhaal uit te oefenen om de opheffing ervan te eisen. Zie G. BOURDOUX & medewerkers, 1993, p. 245. In geval van gerechtelijke aanhouding daarentegen moet de betrokkene een overtreding of zwaar vergrijp hebben gepleegd dan wel op heterdaad zijn betrapt.

re plaatsen gedurende talloze uren, soms ver van het stadion. De 152 Franse supporters die de rijkswacht heeft aangehouden ter gelegenheid van de wedstrijd Rapid Wien - PSG werden in twee aparte groepen naar het station van Rijsel gebracht, waar ze werden overgenomen door de Franse nationale politie. Van de Franse grens tot aan het station van Rijsel werden de voertuigen van de rijkswacht geëscorteerd door de Franse nationale politie. Dit gebeurde zonder incidenten. Zo werd de orde-dienst daags erna om 5 uur 's morgens beëindigd.

Voordeel van deze aanhoudingen vóór de aftrap is dat de risico's op incidenten tijdens en na de wedstrijd afnemen, onder meer in het stadion. Tijdens de wedstrijd Rapid Wien - PSG vond geen enkel incident plaats tijdens de match zelf, 9 ervoor en 1 erna; 8 incidenten vonden plaats ver buiten het stadion en zijn directe omgeving, 1 incident vond plaats in het stadion en 1 in de directe omgeving. Het is dus duidelijk dat de incidenten zich ver van de wedstrijd en het stadion hebben afgespeeld. Deze verwijdering is kwantitatief gezien groter tijdens de internationale wedstrijden. Tijdens wedstrijden van de nationale ploeg registreerde men 3,1% incidenten binnen de stadionmuren, of 17,6 keer minder dan tijdens de nationale wedstrijden (54,5%). Omgekeerd werden 3,2 keer meer incidenten vóór de aftrap gepleegd (53,1% vóór de wedstrijden van de nationale ploeg tegenover 16,5% vóór de wedstrijden in nationaal competitieverband).

Wat de nationale wedstrijden betreft, mag worden aangenomen dat deze verwijdering hoofdzakelijk een averechts effect is van de maatregelen om de stadions en hun directe omgeving veiliger te maken. Anders gezegd, als gevolg van deze maatregelen verplaatsten de incidenten zich buiten de stadions en hun directe omgeving. Voor de internationale wedstrijden daarentegen is dat waarschijnlijk niet het geval, met name wanneer de supporters geruime tijd vóór de aftrap in de stad rondhangen. In dit geval zijn de in de stad gepleegde incidenten geen tweede keus, zoals blijkt uit de wedstrijd Rapid Wien - PSG. Rond 16.00 uur kwam het op de Brusselse Grote Markt tot een niet ernstige confrontatie tussen Weense supporters en hooligans van 'Boulogne Rouge'. De gemeentepolitie kwam tussenbeide en werd door de Franse hooligans beschoten met vuurpijlen en bekogeld met glas. Dankzij hun optreden werd de orde binnen een half uur hersteld, waarbij verschillende Franse hooligans op de vlucht sloegen richting Beurs. Daar werden tientallen personen door de rijkswacht gecontroleerd en bepaalde hooligans werden gefouilleerd. Deze interventies hebben de gemoederen bedaard. Een grote groep van Boulogne Rouge keerde terug naar de Grote Markt, maar alles bleef rustig. Ongeveer twee uur later, omstreeks 18.45 uur, verlieten de meeste Franse hooligans de Grote Markt richting het metrostation bij de Beurs. Ze verplaatsten zich in groepjes, wat minder opvalt en minder argwaan wekt dan een massaverplaatsing.

Dit heen-en-weergeloop tussen de Grote Markt en de Beurs brengt ons tot de conclusie dat het hier om een eerste poging gaat, een *warming-up*. Vaak lijkt dit 'verhitten van de gemoederen' noodzakelijk om hooliganacties van een bepaalde omvang te plegen, temeer omdat het de meeste hooligans naar eigen zeggen te doen is om de 'kick', die ze pas krijgen door één te worden met de groep en na een

hevige gemoedsontlading of gemoedsuitbarsting.¹¹ In het geval dat we hier behandelen werd dit 'opwarmertje' gevolgd door een rustpauze¹² die volstond om aan de aandacht van de ordediensten te ontsnappen.

Enkele ogenblikken later vernemen de aanwezige rijkswachters dat er iets gaande is in het metrostation 'Beurs'. De harde kern van PSG, de 'Indépendants du Boulogne Rouge', troept er bijeen en gooit vanaf het perron voetzoekers in de metrostellen. Tegelijkertijd zoeken ze een confrontatie met jonge buitenlanders. Het rijkswacht optreden was erop gericht de oudste hooligans die kaartjes hadden voor de tribunes van de harde kern selectief aan te houden. Deze selectie was alleen mogelijk met de hulp van Franse spotters¹³ die 'hun' supporters vergezelden. De relatieve rust tijdens en na de wedstrijd is waarschijnlijk goeddeels te danken aan deze selectieve aanhoudingen en de andere arrestaties vóór de aftrap. Na de wedstrijd zakten verschillende Franse supportersgroepen af naar de Grote Markt, maar dit gaf geen aanleiding tot incidenten; 10 van de 11 geregistreerde incidenten hebben zich vóór het begin van de wedstrijd voorgedaan.

De afdaling in de metro was mogelijk een weloverwogen keuze, aangezien de ordehandhavers daar onmogelijk de middelen kunnen inzetten die in hun voordeel spelen (paarden of waterkanonnen). Bovendien moeten hun infanteristen verschillende obstakels overwinnen (trappen, draaideuren ...), waardoor ze niet altijd de meest aangewezen positie kunnen innemen. De hooligans lopen uiteraard het risico dat ze niet kunnen ontkomen en dus de wedstrijd moeten missen, maar dat de belangrijkste daders van dit incident zich '*les dingues*' (de gekken) noemen, zegt genoeg. Meestal zijn metrostations risicoplakaten, omdat ze geen andere afleidingsmogelijkheden bieden dan de eigen wandaden, en waaraan andere jeugdbendes kunnen 'deelnemen'. Precies om zulke ongeregelde heden te vermijden werd het Heizelstadion dat een paar schreden van het stadion verwijderd is tijdens de wedstrijd België - Nederland op 14 december 1996 gesloten.

AANTAL EN AARD VAN DE INCIDENTEN

De politiediensten registreerden 11 incidenten van diverse aard: uitdagingen, confrontaties, gooien van gevaarlijke voorwerpen, bezit van gevaarlijke voorwerpen, wapens en verdovende middelen, vandalenstreken, beklimmen van omheiningen en kaartenverkoop op de zwarte markt. Van 1 incident bleven de daders onbekend, 7

11. Zie onder meer N. ELIAS, E. DUNNING, 1994, over affect-stuwung en affect-ontlading in onze hedendaagse westerse maatschappij.

12. Voor een analyse van de gefaseerde confrontaties tussen supportersgroepen, zie onder meer J.P. VAN DE SANDE, 1988.

13. Dit zijn gespecialiseerde politiemensen die in burger meestappen met de harde kern; ze onderhouden goede relaties met de harde-kernleden om ze met zo weinig mogelijk dwang en geweld in toom te kunnen houden en zo veel mogelijk informatie in te zamelen (identiteit, gemoedsgesteldheid, relaties met de andere harde kernen of risicogroepen). Sedert 1992-1993 hebben buitenlandse spotters de Belgische politiemensen bijgestaan op 27,8% van de internationale wedstrijden. (In 1991-1992 werd deze vraag niet gesteld.)

incidenten werden in groepsverband gepleegd (6 door de supporters van PSG en 1 door de supporters van Rapid Wien) en 2 incidenten door individuen (1 Weense supporter en 1 neutrale toeschouwer). Geen enkel incident werd door Belgische hooligans veroorzaakt.

Van de 109 geregistreerde Europese bekerwedstrijden werd 56% verstoord door incidenten, tegenover 37,5% van de wedstrijden van de nationale ploeg en 48% van de wedstrijden in nationaal competitieverband. Deze wedstrijden gaan dus gepaard met een groot risico, *a fortiori* wanneer de twee ploegen die tegen elkaar uitkomen een harde kern onder hun supportersaanhang hebben. Zo werden alle 14 Europese bekerwedstrijden met rivaliserende harde kernen verstoord door incidenten, met gemiddeld 6,9 incidenten per wedstrijd. Ter vergelijking: 88,1% van de nationale wedstrijden met een zeer groot risico op groepsincidenten¹⁴ werd verstoord door incidenten, met gemiddeld 4,3 incidenten per wedstrijd. De rivaliteit tussen sterk actieve kernen is met andere woorden een veel grotere risicofactor dan het (sport-)prestige van wedstrijden in Europees competitieverband. Voegen we deze twee factoren bij de vechtlust en de wil om een buitenlandse harde kern in het zand te doen bijten, dan krijgen we een nog explosiever mengsel (i.c. die 14 wedstrijden), de inzet van gemiddeld 432,8 politiemensen ten spijt (méér dan 465 in 50% van de gevallen). Bovendien werden 9 van de 16 zwaargewonden¹⁵ die vielen tijdens de 109 Europese bekerwedstrijden opgetekend tijdens deze 14 wedstrijden met rivaliserende harde kernen. Jammer genoeg viel 1 dodelijk slachtoffer te betreuren tijdens de internationale wedstrijd R.S.C. Anderlecht - Helsinborg op 3 december 1996: toen kwam een supporter ten val zonder enige geweldpleging. De wedstrijd Rapid Wien - PSG van 8 mei 1996 toonde ook dat de inzet van grootschalige menselijke en materiële middelen en een groter aantal administratieve aanhoudingen niet altijd voldoende zijn om een internationale wedstrijd incidentloos te laten verlopen. Deze vaststelling blijkt ook uit de studie van de 16 wedstrijden van de nationale ploeg. Tijdens 9 van deze wedstrijden werd de orde gehandhaafd door ten minste 500 politiefunctionarissen. Desondanks werden op deze 4 wedstrijden gemiddeld 11,3 incidenten geregistreerd, tegenover 3,4 incidenten voor de 62 andere internationale wedstrijden met incidenten. Bovendien werden tijdens 6 wedstrijden van de nationale ploeg waarop incidenten werden veroorzaakt, gemiddeld 6,4 meer manschappen ingezet dan tijdens de 10 incidentloze wedstrijden.

Vreemd genoeg heeft men tijdens de 125 internationale wedstrijden hetzelfde aantal fysiek geweldplegingen geregistreerd als op de nationale wedstrijden (44,3%). Algemeen bezien zijn de incidenten stabiel verdeeld tussen fysiek geweld ($\pm 45\%$), verbaal geweld of geweld door middel van gebaren ($\pm 15\%$), vandalisme ($\pm 15\%$),

14. Dit zijn wedstrijden waarbij beide ploegen een harde kern van klasse I hebben. Harde kernen van klasse I hebben incidenten veroorzaakt op ten minste 25% van de wedstrijden die hun ploeg tijdens het seizoen heeft gespeeld. Elk seizoen maken ze circa een derde van de geïnventariseerde harde kernen uit.

15. Een zwaargewonde is iedere gewonde persoon die door de hulpdiensten voor medische verzorging wordt weggevoerd.

uitbarstingen ($\pm 10\%$) en andere ($\pm 15\%$).¹⁶ Deze verhouding ‘vijfenvestig, tweemaal vijftien, tien, vijftien’ vinden we zowel terug bij de wedstrijden met harde kernen als zonder harde kern, de wedstrijden met rivaliserende harde kernen alsook de wedstrijden met één harde kern, in de eerste afdeling en in de andere voetbalcompetities. Dit resulteert waarschijnlijk uit de interactie tussen harde kernen / ordediensten (in de ruimste zin, namelijk alles en iedereen die het voetbalgebeuren in goede banen leidt)?¹⁷ Deze regel wordt kennelijk bevestigd door de enige uitzondering: tijdens de 16 wedstrijden van de nationale ploeg werd 2 keer minder fysiek geweld gepleegd (20,9%). Vermoedelijk biedt de massale inzet van politiemensen, gekoppeld aan de talloze preventieve aanhoudingen, het nodige tegengewicht aan de motivatie van de harde kernen, zij het dan – vanuit een bepaald oogpunt. Vraag is of we hier een sprankje hoop ontwaren voor Euro 2000?

POLITIËLE INVESTERING

De statistische registratie houdt alleen rekening met de investering door de rijkswacht en de gemeentepolitie die bevoegd is voor het stadion, vanaf het ogenblik dat de manschappen uitrukken totdat ze terugkeren naar de kazernes of het commissariaat. Het voorbereidende werk, noch de follow-up na de interventie worden meegerekend, evenmin als de aanverwante ordediensten van andere gemeentepolitieën en rijkswachteenheden¹⁸ of de inzet van andere instanties, zoals de parketten¹⁹, de burgemeesters, de Algemene Rijkspolitie, de Algemene Politiesteundienst ... De manschappen die in reserve werden gehouden voor 79 van de 125 geregistreerde internationale wedstrijden werden evenmin opgetekend. Het gaat hier dus alleen om de investering eigen aan de ordediensten die de gemeentepolitie en/of de rijkswacht uitvoerden in direct verband met de voetbalwedstrijd.

Voor de wedstrijd Rapid Wien - PSG werden 2.035 politiefunctionarissen ingezet; zij hebben 28.296 manuren gepresteerd, verdeeld over een periode van 37 uur tussen de eerste patrouilles in Brussel en de terugkeer van de escorte van de gearresteerde Franse supporters. Op diezelfde 8 mei 1996 waren voor de 197 ordediensten in verband met andere gebeurtenissen die zich overal in België hebben voorgedaan, 1.787 manuren nodig, wat neerkomt op de inzet van *15,8 keer minder manschappen*. Van alle ordediensten waarmee ze werden belast, hebben de Brusselse politie en de rijkswacht voor deze wedstrijd in 1996 het meest middelen ingezet. Evenals andere gevallen doet dit voorbeeld ons denken dat het hooliganisme tot op zekere hoogte in de hand kan worden gehouden door de massale inzet van middelen en

16. S. DE VREESE & medewerkers, 1998.

17. Deze vraagstelling gaat het bestek van dit artikel te buiten, maar verdient bijzondere aandacht, met name vanwege zij die het hooliganisme proberen te bestrijden, of op zijn minst te beheersen.

18. De ordediensten voor de wedstrijden van de Belgische beloften die parallel met de wedstrijden van de nationale ploeg worden gespeeld.

19. Een bevoegd parketmagistraat was op post tijdens 649 – of 17% van – de eerste- en tweedeklassewedstrijden, de Beker van België of internationale voetbalwedstrijden die werden gespeeld van 1991-1992 tot 1996-1997. Zie DE VREESE & medewerkers 1998.

politiemensen.²⁰ Het record tijdens wedstrijden in Belgisch competitieverband schrijven we op de finale van de Beker van België op 22 mei 1994 tussen R.S.C. Anderlecht en Club Brugge K.V. met 754 politiemensen en 1.980 manuren. Tijdens de finale Rapid Wien - PSG zijn de ordediensten tot het uiterste gegaan, niet alleen in termen van manschappen, maar ook in materieel (helikopter, paarden, honden, radio's, fototoestellen, videocamera's, cellokalen en celwagens, waterkanonnen en andere voertuigen). Ook de rijkswacht hield in de Gêruzetkazerne duizend plaatsen beschikbaar voor arrestanten. De arrestanten werden bewaakt door een honderdtal rijkswachters en acht waakhonden, geflankeerd door een waterkanon.

Zulke investeringen zijn meestal alleen mogelijk met de hulp van de rijkswacht, die ook over 'bijzondere middelen' beschikt, zoals waterkanonnen, rijkswachters te paard of ... een helikopter. Werd de ordedienst bij 68,3% van de nationale wedstrijden volledig door de gemeentepolitie waargenomen, op 52,8% van de 125 internationale wedstrijden werd de ordedienst (gezamenlijk) verzorgd door de rijkswacht. Op het observatiematerieel en de noodverlichting na, werden de meeste middelen die de politiediensten voor de ordehandhaving ter beschikking staan, veel vaker ingezet tijdens de internationale wedstrijden. Relatief gezien werden de waterkanonnen bijvoorbeeld 2,7 keer vaker en de cavalerie 2,1 keer meer ingezet tijdens de internationale wedstrijden dan op nationale wedstrijden. De rijkswacht heeft zelfs een helikopter ingezet tijdens de drie internationale wedstrijden met een zeer groot risico: Club Brugge K.V. - Chelsea F.C. op 28 februari 1995, Rapid Wien - PSG op 8 mei 1996 en België - Nederland op 14 december 1996.

VEEL GROTERE, MAAR STERK WISSELENDE INVESTERINGEN

Van 1991-1992 tot 1997-1998 werden niet minder dan 26.455 politiefunctionarissen ingezet voor de ordehandhaving op 125 internationale competitiewedstrijden (6.597 tijdens wedstrijden van de nationale ploeg en 19.858 tijdens Europese bekerwedstrijden). – Ter vergelijking: op 31 december 1996 telde de gemeentepolitie 18.755 politieagenten en de rijkswacht 15.929 rijkswachters. Samen hebben deze 26.455 politiefunctionarissen 262.925 manuren gepresteerd (79.357 manuren voor de 16 wedstrijden van de nationale ploeg en 183.568 voor de 109 Europese bekerwedstrijden). Deze 262.925 manuren komen overeen met 32.867 achturige werkdagen. Vanuit het oogpunt van de politieke investering zijn de internationale wedstrijden heel duur. De Europese bekerwedstrijden hebben gemiddeld 3,2 keer meer manuren gekost dan de eersteklassewedstrijden en de Beker van België; en de wedstrijden van de nationale ploeg 9,3 keer meer. Deze investering resulteert uit de ontplooiing van 2,4 tot 5,3 keer meer manschappen over een bijna dubbel zo grote periode. De volgende tabel toont de gemiddelde inzet van politiemiddelen.

20. Van 1991-1992 tot 1997-1998 werd de orde tijdens de 987 nationale wedstrijden met rivaliserende harde kernen gehandhaafd door gemiddeld 107 politiemensen per wedstrijd, wat neerkomt op gemiddeld 16.169 politiemensen per seizoen om de rivaliserende harde-kernen uit elkaar te houden, terug te dringen

...

Tabel 1 geeft de gemiddelde duurtijd van de ordediensten, het gemiddeld aantal manschappen en het gemiddeld aantal manuren tijdens de Europese bekerwedstrijden, de wedstrijden van de nationale ploeg en de nationale wedstrijden.

Tabel 1: gemiddelde investeringen

	Duurtijd van de ordediensten	Manschappen	Manuren
Europabekers	9u 59'	182,2	1684u 07'
Nationale ploeg	14u 17'	412,3	4959u 49'
Nationale wedstrijden	6u 24'	77,3	530u 48'

De per internationale wedstrijd ingezette middelen variëren sterk van wedstrijd tot wedstrijd.²¹ Voor twee wedstrijden van de nationale ploeg werden meer dan 1.000 politiemensen ingezet: op 20 november 1991 tegen Duitsland en op 14 december 1996 tegen Nederland. Beide wedstrijden waren samen goed voor 43.461 manuren in totaal (respectievelijk 16.723 en 26.738 manuren); dit komt neer op 54,8% van alle gepresteerde uren tijdens de 16 wedstrijden van de nationale ploeg. Deze werkuren werden gepresteerd door 3.150 politiefunctionarissen, zijnde 47,7% van alle voor dit wedstrijdtype ingezette manschappen. Voor de interlandcompetitie waren deze wedstrijden dus uitschieters, vermoedelijk omdat het hooliganisme in deze landen sterk ontwikkeld is en de buurlanden goed doorgankelijke grenzen hebben. Het gaat hier wel degelijk om hooliganisme, waarbij de aanwezig menigte enkel een stimulerende werking had (terwijl er slechts 16,4% aanwezig was van alle toeschouwers op de wedstrijden van de nationale ploeg). In dit verband mogen we terecht in superlatieven spreken: het gaat hier om 'mega-politiegebeurtenissen'. Vraag is hoeveel dergelijke mega-gebeurtenissen we in 2000 mogen verwachten?

Ook onder de 14 andere wedstrijden van de nationale ploeg stellen we opmerkelijke verschillen vast:

- 4 wedstrijden met minder dan 100 politiemensen, met als laatste de wedstrijd België - San Marino op 7 juni 1997, die door 24.633 personen werd bijgewoond;
- 5 wedstrijden met tussen 100 en 200 politieagenten;
- 3 wedstrijden met tussen 200 en 400 politieagenten;
- België-Turkije van 31 augustus 1996 met 38.000 toeschouwers en 631 politieagenten;
- België-Ierland op 15 november 1997 met 37.900 toeschouwers en 910 politieagenten.

Ook de Europese bekerwedstrijden geven belangrijke verschillen te zien. Hier hebben de wedstrijden met rivaliserende harde kernen gemiddeld 3,9 keer meer

21. Dit lijkt geen twijfel, temeer omdat de standaardafwijking van de variabele 'ingezette manschappen' groter is dan het gemiddelde, nationale ploeg (509) en Europese bekerwedstrijden (239,7).

manuren gekost dan de andere – de wedstrijd Rapid Wien - PSG inbegrepen! – (4.808,1 manuren tegenover 1223,7 manuren). Ook hier moeten op grote schaal politiemiddelen worden ingezet om de harde kernen zoveel mogelijk uit elkaar te houden. Deze meerkosten nemen nog toe door het internationale karakter van de wedstrijden. Nationale wedstrijden met rivaliserende harde kernen kosten immers ‘slechts’ 2,3 keer meer manuren (767,2 tegenover 340,3). De Europese bekerwedstrijden met rivaliserende harde kernen daarentegen, hebben 6,3 keer meer manuren gekost dan de nationale wedstrijden met rivaliserende harde kernen.

VEEL MANSCHAPPEN, WEINIG GEWONDEN

Deze grootschalige middelen worden ingezet om de orde te handhaven tijdens gebeurtenissen met een (zeer) groot risico. Gezien de hoge risicograad moeten de ordediensten ook meer dwang en geweld aanwenden tegen groepen personen die niet terugschrikken voor fysieke geweldpleging en vandalisme. Gelukkig vielen er tijdens de 125 internationale wedstrijden slechts 3 gewonden bij de politie, waarvan 1 zwaargewonde. Dit was het geval tijdens de wedstrijden R. Standard de Liège - Portadown op 16 september 1992 en Club Brugge K.V. - Glasgow Rangers op 3 maart 1993. Hetzelfde geldt voor de materiële schade. Het politiematerieel werd slechts beschadigd bij 5 internationale wedstrijden (R.S.C. Anderlecht - PSG op 8 december 1992, R. Standard de Liège - Cardiff op 15 september 1993, R. Charleroi S.C. - Bursaspor op 9 juli 1995, Club Brugge K.V. - Schalke 04 op 19 november 1996 en R.S.C. Anderlecht - Schalke 04 op 5 november 1997). Dit betekent dat het politiematerieel in totaal slechts op 7 van de 125 wedstrijden averij opliep als gevolg van het voetbalgeweld. Dit gegeven is geenszins eig^{cl}n aan de internationale wedstrijden. Van 1991-1992 tot 1997-1998 was dit slechts het geval op 2,7% van de 4.180 geregistreerde wedstrijden.²² We hebben dan ook de indruk dat de politiemensen zowel binnen als buiten het internationale competitieverband niet het bevoorrecht doelwit van de hooligans zijn, zelfs niet van buitenlandse hooligans. Ter vergelijking: particulieren worden tijdens 16,7% van de geregistreerde wedstrijden, of 6 keer vaker het slachtoffer van stoffelijke schade of lichamelijk letsel.

Deze relatieve veiligheid van de politieagenten is paradoxaal te noemen, temeer omdat tijdens de internationale wedstrijden meer gevallen van fysiek en zelfs gewelddadig contact met de supporters optreden. De politiemensen hebben immers 8 keer meer administratieve aanhoudingen en 3,4 keer meer gerechtelijke aanhoudingen uitgevoerd. Bovendien zijn ze tijdens de internationale wedstrijden relatief gezien 1,8 keer vaker offensief opgetreden dan op de nationale wedstrijden. Om de openbare orde en veiligheid te herstellen hebben ze vaker een beroep moeten doen op dwangmiddelen. Nog steeds vergeleken met de nationale wedstrijden werd 1,7 keer meer gebruik gemaakt van handboeien en 1,7 keer meer van wapenstokken. Uitgerekend deze dwangmiddelen of -maatregelen werken op de harde kernen als

22. Dit zijn 113 wedstrijden van eerste- of tweedeklasse, Beker van België of internationale competities.

een rode lap op een stier en kunnen de situatie snel uit de hand doen lopen. Toch stellen we vast dat er tijdens de internationale wedstrijden meer dan 98% van de aanhoudingen werden verricht zonder dat een politieagent gewond raakte. Tijdens meer dan 97% van de internationale wedstrijden vielen bij de uitgevoerde offensieve operaties geen gewonden onder de politiemensen. Globaal gezien beschikt de politie dus kennelijk over voldoende beschermingsmaterieel.

Aan de hand van de gegevens waarover de Algemene Politiesteundienst nu beschikt kunnen we geen verklaring voor dit verschijnsel geven. Daarom is nader onderzoek nodig om dit vraagstuk verder uit te klaren.

INZET VAN EEN EUROPESE BEKERFINALE

Op 8 december 1992 kwam PSG naar het Astridpark (niet ver van het Heizelstadion) om een bekerwedstrijd – geen finale – te spelen tegen R.S.C. Anderlecht. De orde werd toen gehandhaafd door 509 politiemensen (4 keer minder dan op de finale van 5 augustus 1996) die 5.264 manuren hebben gepresteerd (5,4 keer minder). Resultaat: 2 incidenten (5,5 keer minder), met name het afschieten van een vuurpijl en het werpen van allerhande projectielen, en 45 aanhoudingen (4,8 keer minder). Dit bewijst nogmaals dat de inzet van de wedstrijd van doorslaggevend belang is voor de omvang en de ernst van de incidenten en de gelopen risico's.

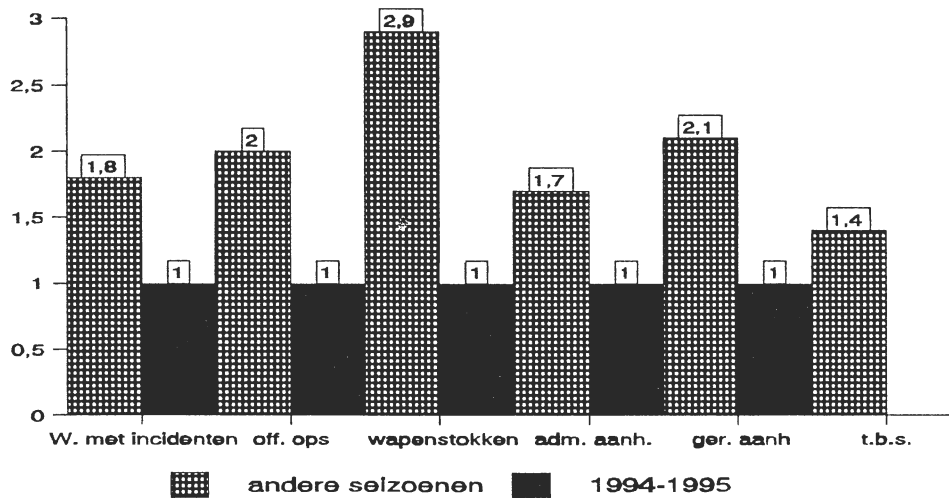
De korte windstilte in 1994-1995

In 1994-1995 trad een korte windstilte in op het Belgische hooliganfront, waarbij de meeste harde kernen zich minder actief toonden. Hierbij liep het aantal incidenten terug met 24,6% ten opzichte van de vorige geregistreerde seizoenen.²³ En wat stellen we vast betreffende de internationale wedstrijden tijdens ditzelfde seizoen 1994-1995? Welke maatstaven we ook bekijken, het blijkt dat deze wedstrijden veel rustiger verliepen dan ervoor. We zien met name dat het percentage wedstrijden met incidenten met 46,3% afnam, maar met een concentratie van de incidenten tijdens drie wedstrijden. Het is niet duidelijk of deze windstilte te danken is aan het pakket maatregelen dat de Belgische Voetbalbond invoerde in nauw overleg met de Minister van Binnenlandse Zaken, of aan een koerswijziging in de politionele aanpak. Indien de stewards en de camera's die in de eersteklassestadions werden geïnstalleerd, effect hebben gesorteerd, was het toch van korte duur. De activiteitsdaling van de harde kernen heeft immers welgeteld één seizoen geduurd. In 1995-1996 en in 1996-1997 belandde het aantal incidenten weer op het niveau van vóór 1994-1995. De 13 internationale wedstrijden die in 1994-1995 werden gespeeld, zijn een 'apart geval' dat we kunnen vergelijken met de 112 andere wedstrijden zonder te sterk te veralgemenen.

23. S. DE VREESE & medewerkers, 1996a.

Grafiek 1 geeft het aantal wedstrijden met incidenten, offensieve operaties, administratieve aanhoudingen, gerechtelijke aanhoudingen, terbeschikkingstellingen, gebruik van wapenstokken enerzijds tijdens de vóór en na 1994-1995 gespeelde internationale wedstrijden en anderzijds tijdens de in 1994-1995 gespeelde internationale wedstrijden (deze werden tot waarde 1 herleid o.w.v. de vergelijking).

Grafiek 1: indicatoren van onlusten in 1994-1995 en tijdens de andere seizoenen

ONVERBETERLIJKE RIVALITEIT?

De windstilte in 1994-1995 was algemeen in die zin dat 3 van de 19 harde kernen die actief waren in 1992-1993 en in 1993-1994, elke activiteit gestaakt hebben en 13 veel minder van zich lieten horen. Er viel daarentegen geen windstilte waar te nemen tijdens de wedstrijden met rivaliserende harde kernen, met andere woorden wanneer het hooliganisme zich onder zijn meest geliefkoosde vorm kon manifesteren: de confrontatie tussen harde kernen. Net als tijdens de drie voorgaande seizoenen leidde de rivaliteit tussen de harde kernen tot 2 keer meer incidenten dan wedstrijden met rivaliserende harde kernen. Deze rivaliteit kwam ook tot uiting tijdens meer dan 6 van de 10 wedstrijden met incidenten. Hieruit zouden we kunnen afleiden dat de recente invoering van stewards en camera's in alle eersteklassestadions concrete resultaten had opgeleverd en dat nu, in het verlengde hiervan, ook een terugval van de incidenten tijdens de wedstrijden met rivaliserende harde kernen tot de mogelijkheden behoorde. Jammer genoeg werd deze hoop niet bewaarheid: in 1995-1996 en in 1996-1997 bereikte het hooliganisme opnieuw het niveau van vóór 1994-1995. Alles was weer bij het oude. Bovendien is het meer dan waarschijnlijk dat het hooliganisme in België een nieuwe impuls kreeg toen België in juli 1995, zijnde kort vóór het begin van het voetbalseizoen 1995-1996, officieel werd uitgeroepen tot medeorganisator van Euro 2000. Het vooruitzicht dat een concentratie van prestigevolle internationale wedstrijden in België en Nederland zal komen, te liggen, met de daaruit voortvloeiende toestroom van buitenlandse supporters en hooligans, heeft de Belgische harde kernen ongetwijfeld een nieuw elan gegeven. Exit windstilte, zowel op de nationale als op de internationale wedstrijden. Dit

betekent dat het hooliganisme opnieuw de kop kan opsteken tijdens de internationale wedstrijden, ofschoon het Belgische voetbal internationaal gezien al verschillende seizoenen in een diep dal zit.²⁴ Tot een duurzame activiteitsdaling zal het waarschijnlijk pas komen als deze windstilte zich massaal manifesteert tijdens de wedstrijden met rivaliserende harde kernen. Dit zal erop wijzen dat de harde-kerners aan kracht verliezen en dat hun vechtlust – met confrontaties tussen sides als meest gezochte en prestigeverhogende uitdrukkingvorm – afneemt.

Een soortgelijke ontwikkeling werd bij het hooliganisme in Engeland vastgesteld. Tijdens het voetbalseizoen na het Heizeldrama (1985-1986) ging het aantal aanhoudingen en toegangszeggingen van supporters in Engeland met 42% achteruit. Een seizoen later (1986-1987) namen deze indicatoren weer toe met respectievelijk 33% en 48%, en in 1987-1988 hield de opgaande trend aan.²⁵ In hun commentaar bij deze ontwikkeling uiten E. DUNNING & al. hun twijfels over de doeltreffendheid van de maatregelen die de Engelse autoriteiten na het Heizeldrama namen om het hooliganisme te bestrijden.

WAT MET DE VEILIGHEIDSMATREGELEN?

Moraal van het verhaal: veiligheidsmaatregelen zijn zeker noodzakelijk om te vermijden dat de zaken uit de hand lopen, zoals ‘tijdens de oefenwedstrijden voor het seizoen 1997-1998 te Hoboken, toen een dertigtal leden van de harde kern van K. Beerschot V.A.C. op de vuist ging met die van R.S.C. Anderlecht, terwijl er vrijwel geen politie aanwezig was (welgeteld 5 politieagenten). Tegen dat er veiligheidsmaatregelen kwamen, was er een hevige vechtpartij aan de gang, waarbij een van de relschoppers letterlijk door het venster van de kantine werd gekieperd’.²⁶ Wie de twee harde kernen kent, kan zich niet ontdoen van de gedachte dat dit voor een in de tweede afdeling gestrande harde kern een ‘buitenkans’ was om haar krachten te meten met een van de meest prestigieuze sides van België. Vraag is of deze veiligheidsmaatregelen ooit voldoende zullen zijn om een levendig fenomeen te counteren? Deze harde kern heeft bewezen nog niet aan het eind van haar Latijn te zijn op de 16e finalewedstrijd van de UEFA-beker tussen R.S.C. Anderlecht en Schalke 04 op 5 november 1997, waarbij R.S.C. Anderlecht thuis een nederlaag incasseerde en geëlimineerd werd. Beide harde kernen veroorzaakten ernstige incidenten met tientallen gewonden *binnen* de muren van een van de Belgische stadions die waarschijnlijk voor Euro 2000 zal worden geselecteerd. Ondanks de camera’s die de relschoppers kunnen identificeren, en de lokale spotters die alle harde-kernleden bij naam kennen, heeft M4 bewezen dat het afschrikkingseffect van de identificatiemaatregelen

24. Een aangenaam contrast met dit pessimistisch plaatje is dat België zich geplaatst heeft voor de eindronde van de Mondiale 1998. Desondanks staat België slechts op de veertigste plaats in het landenklassement dat in november 1997 werd gepubliceerd.

25. Annual Digest of Football Statistics, The Football Trust, 1987, pp. 66 tot 68, geciteerd door J. WILLIAMS, E. DUNNING, P. MURPHY, 1989, p. xxxviii.

26. Zie M. SCHOETENS, 1997.

len in uiterst gespannen situaties onvoldoende remmende werking heeft. Verder is gebleken dat bepaalde harde kernen de tekortkomingen van een stadion nog altijd naar hun hand kunnen zetten, met name de voorzieningen die de harde kernen uit elkaar moeten houden en in hun vakken afzonderen.

Wat is de lering voor Euro 2000?

Hiervoor blikken we terug op zeven voetbalseizoenen (van 1991-1992 tot 1997-1998) van de in België gespeelde internationale competitiewedstrijden. Aan de hand van dit overzicht zullen we het terrein verkennen voor Euro 2000. Feit is dat deze gegevens niet zonder meer vatbaar zijn voor extrapolatie. Euro 2000 bestaat uit talloze wedstrijden²⁷ die in een korte tijdsperiode worden gespeeld (circa drie weken tussen 10 juni en 2 juli); van 1991-1992 tot 1997-1998 werden 125 internationale competitiewedstrijden gespeeld of gemiddeld 18 wedstrijden per jaar. Euro 2000 is een voetbalcompetitie tussen nationale ploegen; van 1991-1992 tot 1997-1998 maken de wedstrijden tussen nationale ploegen slechts 12,8% uit van de in België gespeelde wedstrijden in internationaal competitieverband. De Europese bekerwedstrijden en de wedstrijden van de nationale ploeg hebben veel met elkaar gemeen – denken we maar aan de buitenlandse supportersgroepen die lang vóór de aftrap in de stad rondhangen – maar vertonen ook belangrijke verschillen wat de ordehandhaving betreft – met name het ontbreken van een Belgische nationale harde kern. Welke lessen en verwachtingen kunnen we uit deze terugblik distilleren? Pessimisten, in hun overtuiging gesterkt door de incidentengolf in België na de officiële aanwijzing van de medeorganisatoren van Euro 2000²⁸, zien in deze 125 internationale wedstrijden een verwaterde versie op kleine schaal van Euro 2000. Zo werpt het probleem van het alcoholgebruik nu reeds zijn schaduw vooruit. Uit de waarnemingen tijdens de Wereldkampioenschappen in 1982 in Spanje en in 1990 in Italië blijkt dat deze problematiek verontrustende proporties aanneemt, vooral bij de Engelse supporters.²⁹ Krijgen we hier te maken met dezelfde wantoestanden als in de trein die de Duitse supporters op 26 november 1997 naar de wedstrijd K. Lierse S.K. - Bayer 04 Leverkusen bracht? Het ging hier om een privé-supporters-trein die een Duitse brouwerij bereid was te sponsoren in ruil voor een onbeperkt bierverbruik. Aangezien het om een privé-trein ging, stond de Belgische spoorwegpolitie machteloos tegenover het onbeperkte alcoholverbruik.³⁰ In dit geval zijn

27. Na de uitloting begin 1998 wordt bepaald hoeveel wedstrijden in België worden gespeeld.

28. Het vooruitzicht dat in 2000 talloze internationale wedstrijden in dicht bij elkaar gelegen stadions zullen worden gespeeld zal sommige hooligans naar alle waarschijnlijkheid op bepaalde ideeën brengen, en een aanzuigende werking hebben op andere siders; S. DE VREESE & medewerkers, 1996b.; alsook S. DE VREESE & medewerkers, 1998.

29. J. WILLIAMS, E. DUNNING, P. MURPHY, 1989 voor de Mundiespaña van 1982 en K. VAN LIMBERGEN, B. VERTONGEN, 1991 voor de Wereldcup '90.

30. Le Soir van 28 november 1997 met een citaat van de 'woordvoerder van de rijkswacht', luitenant JONIAUX, en De Morgen van 29 november 1997.

deze supporters op tijd aangekomen, voor het stadion zijn poorten opende en was het mogelijk ze onder zware bewaking te escorteren van het station naar het stadion. In 2000 zullen de supporters echter in groten getale arriveren ruim vóór de aftrap van de eerste wedstrijd van hun ploeg. De ordediensten zullen ze moeten begeleiden naar hun hotel of camping én van het ene gebied naar het andere in de beide organiserende landen. Ontstaat hierdoor geen bijkomend risico op ongeregeldheden?

Hierna gaan we enkel dieper in op een selectie van moeilijkheden inherent aan zulke evenementen. We zouden er ook andere kunnen kiezen, zoals het uit elkaar houden van de rivaliserende supporters op het grondgebied van twee landjes ten prooi aan het voetbalvandalisme en omringd door buurlanden die met dezelfde problemen kampen.

VAKMANSCHAP VAN DE POLITIEMENSEN

In 2000 zal een groot aantal supporters in België en Nederland verblijven en deze landen kriskras doorreizen, ook in regio's waar de politiediensten weinig vertrouwd zijn met voetbalgeweld. Dit gebrek aan praktijkkennis over en ervaring met het hooliganisme en de politionele aanpak ervan geldt niet alleen in termen van politie-eenheden, maar ook algemener in termen van manschappen. Van 1991-1992 tot 1997-1998 vereisten de wedstrijden van de nationale ploeg gemiddeld ruim 4.960 manuren per wedstrijd.³¹ We zullen met andere woorden manschappen moeten inzetten die minder vertrouwd zijn met ordediensten tijdens voetbalwedstrijden met een (groot) risico. Iedereen beseft echter dat het optreden van de ordehandhavers bijzonder delicaat is wanneer de toestand uit de hand dreigt te lopen, zelfs bij het begin van de geweldescalatie.³² Doorgewinterde manschappen kunnen de gemoederen bedaren (zelfs als ze de supporters moeten controleren en onruststokers arresteren ...); onervaren politiemensen daarentegen kunnen het geweld verder doen escaleren. Een soortgelijk probleem heeft zich reeds voorgedaan, met name op de wedstrijd K. Lierse S.K. - Bayer 04 Leverkusen op 26 november 1997 in het stadion van K.A.A. Gent. Tijdens de vergadering op 7 januari 1998 van de Commissie Binnenlandse Zaken, Algemene Zaken en Openbaar Ambt antwoordde de Minister van Binnenlandse Zaken op een interpellatie van VU-parlementslid K. Van Hoorebeke dat een vooronderzoek aan de gang was, maar dat hij al een structurele dwaling ontwaarde: de toename van het werk van de rijkswachters van de Algemene Reserve (ARG), waardoor ze tijd te kort kwamen om een opleiding of training te volgen.³³

31. Het gaat hier om manuren die volgens de vastgelegde criteria zijn geregistreerd, waarbij ik een extrapolatie heb gevoegd van de manuren die van 1994 tot 1996 tijdens aanverwante ordediensten werden geregistreerd (aanpalende gemeenten en supportersescortes).

32. K. VAN LIMBERGEN, C. COLAERS, L. WALGRAEVE, 1987.

33. Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, 49e zittingsperiode, zitting 1997-1998, woensdag 7 januari 1998, Beknopt Verslag van de Openbare Commissievergadering C 461 Binnenlandse Zaken, Algemene Zaken en Openbaar Ambt, pp. c 461-4 & c 461-5.

De problematiek rond onervaren manschappen blijft niet beperkt tot het uit elkaar houden van rivaliserende supportersgroepen die op confrontaties uit zijn. Ook bij de controleposten, zoals de ingangen van de stadions, staat deze kwestie op de voorgrond. Deze controles moeten enerzijds doeltreffend zijn en worden uitgevoerd volgens de instructies van de verantwoordelijke instanties; anderzijds moeten ze snel plaatsvinden, om te vermijden dat de menigte wordt samengeperst en zijn geduld verliest, waarbij de situatie uit de hand kan lopen als onder de wachtenden een kritisch aantal aangeschoten supporters van het type B of C voorkomen.³⁴ Een soortgelijk geval heeft zich voorgedaan toen supporters moesten wachten bij de ingang van het stadion van R.W.D. Molenbeek. Dit vergrootte het onmiddellijk risico op ernstige incidenten, ook na het wachten, toen de ordediensten zich genoodzaakt zagen de geplande controles af te schaffen.

R.W.D. Molenbeek - R.S.C. Anderlecht (17 januari 1993): 'Rond 14.30 uur werd de hoofdingang naar de staanplaatsen voor het publiek gesloten. De supporters moesten zich naar een andere ingang begeven, maar de poort was nog gesloten. De uitbaters van het stadion vonden de sleutel niet. Hierdoor moest de supportersmassa lang wachten (oponthoud) en begonnen ze zich vrij zenuwachtig te maken (onmiddellijk risico). In deze omstandigheden besloot de commandant van de ordedienst de politie bij deze ingang te hulp te komen (manschappen verplaatsen en immobiliseren). Enige tijd later, terwijl de sleutel nog altijd niet teruggevonden was, begonnen alle supporters te dringen (verhoogd onmiddellijk risico). Het waterkanon werd ingezet (bijzondere middelen verplaatsen en immobiliseren), om de heethoofden af te koelen en te vermijden dat personen door de massa werden samengedrukt. Kort daarna slaagde men erin de bewuste poort te openen, maar omdat het al zo laat was, besloot de politie de toeschouwers binnen te laten zonder hun kaartjes te controleren of ze te fouilleren (risico op incidenten met supporters die gevaarlijke voorwerpen bij zich hebben, waardoor het ordehandhavingsplan in gevaar kwam).'

In dit specifieke geval is het niet tot ernstige incidenten gekomen, maar het ging om een nationale wedstrijd met twee harde kernen die relatief goed met elkaar overweg kunnen en door de 'geroutineerde' ordehandhavers waren omringd. Niemand kan echter garanderen dat het niet tot een ernstige geweldsuitbarsting komt wanneer alles tegenzit: twee buitenlandse harde kernen, een beslissende internationale wedstrijd, 'onervaren' politiemensen ... Wat zich op 4 november 1990 heeft voorgedaan in de voormalige DDR na de wedstrijd F.C. Sachsen Leipzig - F.C. Berlin stemt tot nadenken. De Oostduitse politiemensen, voor wie dit verschijnsel nieuw was, lieten zich insluiten door 500 losgeslagen hooligans, en grepen naar hun

34. Type C supporters worden beschouwd als 'gewelddadig of aanstokers van gewelddadige incidenten', type B supporters worden beschouwd als 'potentiële ruziezoekers of onruststokers, met name in combinatie met alcoholgebruik' en type A supporters worden als 'vreedzaam' beschouwd. Zie *Annexe 1 à la Recommandation n° 1/97 concernant l'utilisation de formulaires types pour l'échange de renseignements de police en vue de manifestations sportives à haut risque adoptée à la 17e réunion, 5-6 juin 1997, du Comité Permanent (T-RV) de la Convention Européenne sur la violence et les débordements des spectateurs lors des manifestations sportives et notamment des matches de football* (Deze tekst bestaat enkel in het Frans en in het Engels).

dienstwapen om zich te verdedigen. Balans: 1 dodelijk getroffen hooligan, 3 zwaar-gewonden en 6 lichtgewonden.³⁵ Wie geneigd is te denken dat een dergelijke situa-tie zich in België niet kan voordoen, wil ik herinneren aan het Heizeldrama, een tragedie die vóór 1985 ondenkbaar was in België.

MEERTALIGHEID

Het taalaspect maakt ook deel uit van de problematiek rond Euro 2000. Voor dit belangrijke communicatieprobleem zijn efficiënte oplossingen nodig, want men moet niet alleen communiceren met de supporters (type A, B of C), maar ook met de spotters die verschillende talen spreken. De aanwezigheid van een tolk op de wed-strijd K.V. Mechelen - M.T.K. Budapest op 29 september 1993 bleek bijzonder nuttig voor de samenwerking met de delegatie van de Hongaarse politie. Vraag is hoeveel talen de door de KBVB beloofde 'Eurostewards' zullen spreken. België is reeds vertrouwd met deze taalproblematiek en de (on)ervarenheid van de manschap-pen, zij het dan op kleinere schaal. Tijdens de thuiswedstrijden van R. Standard de Liège bijvoorbeeld, probeert de rijkswacht in de mate van het mogelijke altijd dezelfde manschappen van de Algemene Reserve (ARG) in te zette, waaronder Nederlandstaligen, omdat R. Standard de Liège veel Nederlandstalige supporters heeft en omdat R. Standard de Liège - Club Brugge K.V. en R. Standard de Liège - R. Antwerp F.C. schokwedstrijden zijn.³⁶ Een ander ervaring met meertaligheid krijgt gestalte in een oude traditie van grensoverschrijdende samenwerking, met name in de euroregio Maas-Rijn waar veel Duitstalige Belgen leven.³⁷

NIET-VOETBALGEBONDEN TREKPLEISTERS

De voetbalwedstrijden zullen niet de enige trekpleister zijn. Brussel is op hetzelfde moment de culturele hoofdstad van Europa en zal de eeuwwisseling vieren. We mogen evenmin vergeten dat de wedstrijden eventueel zullen worden heruitgezonden op reuzenschermen op verschillende plaatsen in het land. Op Euro '96 in het Ver-enigd Koninkrijk moest de gemeentepolitie van La Louvière en Bergen (twee steden met een groot aantal inwoners van Italiaanse afkomst) manschappen inzetten tijdens de door Italië gespeelde wedstrijden. Dat was ook het geval in Oostende. In Bergen is dit driemaal gebeurd, met samenscholingen van 450 tot 600 personen, maar telkens zonder incidenten onder het waakzaam oog van 4 politiemensen. In Oosten-de daarentegen viel er met slechts 100 aanwezige personen toch een incident te betreuren, waarvoor 8 politieagenten met honden werden ingezet. Toeval is dat Oostende de enige van deze drie steden is waarvan de ploeg door een harde kern

35. R. CHATARD, 1994, p. 92.

36. Voor het begrip 'schokwedstrijd' verwijzen we naar S. DE VREESE & medewerkers, 1998.

37. S. BRAMMERTZ, S. DE VREESE, J. THYS, 1993.

werd ondersteund van 1992-1993 tot 1995-1996.³⁸ Tijdens de Mondiale in Italië hebben er zich incidenten voorgedaan in drie steden met harde kernen die waarschijnlijk geselecteerd zullen worden als vestigingsplaats van een van de stadions voor Euro 2000: Luik, Antwerpen, maar vooral op 20 juni 1990 de Brussels Grote Markt, waar de gemeentepolitie rijkswachtversterking moest inroepen om de vechtersbazen uit elkaar te halen en waarbij circa 200 personen werden gearresteerd. In totaal moest men te Brussel 13 ordediensten organiseren. Prijskaartje: 458 politieagenten en 3.000 manuren³⁹ voor internationale wedstrijden die zich op 1.000 kilometer vandaar afspeelden. Merk op dat het hier om drie steden 'met harde kernen' ging: die van R. Antwerp F.C., R. Standard de Liège en R.S.C. Anderlecht. Soms heeft men ook op totaal onverwachte plaatsen ordediensten moeten verzekeren. Tijdens de wedstrijd Club Brugge K.V. - Chelsea F.C. op 28 februari 1995 heeft de gemeentepolitie van Sint-Joost-ten-Node 5 politieagenten ingezet om het hoofd te bieden aan mogelijke incidenten door de samenscholing van 160 Engelse supporters. Anders gezegd, zelfs in de veronderstelling dat de harde kerners de wedstrijden niet zullen bijwonen en evenmin in de buurt van de geselecteerde stadions zullen komen, is het niet onwaarschijnlijk dat ze in andere gemeenten of steden hun opwachting zullen maken. De kans daartoe is des te groter als er harde-kernleden wonen in gemeenten die nog nooit een voetbalploeg hebben gehad die het tot in de eerste afdeling heeft geschopt.⁴⁰

ANDERE RISICOGROEPEN

Er is tegenwoordig veel te doen rond harde kernen, (hooligan)sides, (risico)supporters ... maar dit zijn waarschijnlijk niet de enige groeperingen van gevaarlijke individuen. Hoe zullen de stedelijke jeugdbendes zich gedragen? Tijdens de wedstrijd K.A.A. Gent - Ajax Amsterdam op 4 maart 1992 hebben Gentse migrantenjongeren ernstige rellen veroorzaakt met Amsterdams harde-kerners (8 gewonden). De gemeentepolitie werd de situatie pas meester na verschillende charges om het stadscentrum schoon te vegen en de vechtersbazen uit elkaar te halen.⁴¹ Wat met het verschijnsel dat recent de kop opstak in Nederland, medeorganisator van Euro 2000? De politiediensten hebben de opkomst van een nieuwe generatie van (groepen) relschoppers opgemerkt. In tegenstelling tot de 'klassieke' harde kernen zijn dit geen voetballiefhebbers, maar jongeren tussen 16 en 20 jaar die opduiken vóór of na wedstrijden, met name tijdens risicowedstrijden. Deze jongeren plegen voor de kick geweld in groepsverband onder invloed van drugs die op 'houseparty's' worden

38. Tijdens het Wereldkampioenschap in de Verenigde Staten in 1994 werden reuzenschermen geïnstalleerd te Antwerpen. Voor de heruitzending van de vier wedstrijden die door België werden gespeeld, waren vier ordediensten van de Antwerpse politie nodig, goed voor 432 politiemensen, 3.456 manuren en 2.734.000 BEF. Zie B. GOBBE & medewerkers, 1995, p. 5.

39. K. VAN LIMBERGEN, B. VERTONGEN, 1991, p. 119.

40. Zie S. DE VREESE & medewerkers, 1997.

41. Zie ook het incident in de metro tijdens de wedstrijd Rapid Wien - PSG.

gebruikt. Op dit ogenblik zijn deze jongeren slecht gekend door de politiediensten. Hun identificatie is nu aan de gang en heeft aangetoond dat bepaalde individuen zich ook in andere delinquente kringen ophouden.⁴²

OPVANG VAN DE ARRESTANTEN

Ook de arrestanten kunnen een probleem vormen als het om grote aantallen gaat. Van 1991-1992 tot 1997-98 werden gemiddeld 176 personen gearresteerd per wedstrijd van de nationale ploeg tijdens 6 van deze wedstrijden. Het trieste record komt op rekening van de wedstrijd België-Duitsland op 20 november 1991 met 868 arrestanten. Daarna komt Club Brugge K.V. - Chelsea F.C. op 28 februari 1995 met 355 arrestanten en Rapid Wien - PSG op 8 mei 1996 met 217 arrestanten. Zulke aantallen zijn niet uitzonderlijk: zo werden op 25 juni 1990 bij de Wereldcup in Italië na confrontaties tussen Italianen en Engelsen 247 Engelsen gearresteerd.⁴³ Als personen in groten getale worden gearresteerd, moet men ook over speciaal daartoe bestemde collectieve cellen beschikken, bijvoorbeeld garages zoals tijdens wedstrijden Club Brugge K.V. - Chelsea F.C. en Rapid Wien - PSG. De opsluiting in garages is echter minder veilig en de omstandigheden zijn minder ideaal dan in vakkundig ontworpen collectieve cellen.⁴⁴ Zo kwam het tijdens de wedstrijd Club Brugge K.V. - Chelsea F.C tot een incident in de garage waarbij een waterkanon werd ingezet; desondanks wisten veertig hooligans op de vlucht te slaan.

In de bijzondere context van Euro 2000 moeten we ons opnieuw bezinnen over het preventieve gebruik van administratieve aanhoudingen, want het is onmogelijk de betrokkenen gedurende drie weken administratief vast te houden. Moeten we type B of C supporters in vrijheid stellen, de buitenlanders over de grens zetten, eventueel na ze (zo spoedig mogelijk) op rechterlijk bevel de toegang tot het grondgebied te verbieden? Er bestaan precedentes. Tijdens de wedstrijd België - Nederland op 14 december 1996 werden 78 Nederlandse supporters onder begeleiding over de grens gezet. Tijdens de Mondiale '90 in Italië werden enkele dagen na de ernstigste incidenten 44 Duitse hooligans over de grens gezet; ze werden voor een periode van drie jaar elke toegang tot het Italiaans grondgebied ontzegd.⁴⁵ Een andere techniek bestaat erin buitenlandse supportersgroepen die bekend staan als hooligans direct na aankomst terug naar hun land te sturen. De Duitse politie heeft deze methode tijdens de wedstrijd V.F.L. Bochum - Club Brugge K.V. toegepast

42. M.W. BOL, C.J. VAN NETBURG, 1997, p. 110.

43. K. VAN LIMBERGEN, B. VERTONGEN, 1991, p. 117.

44. Tekenend in dit opzicht is het relaas van journalist VAN GAGELDONCK, die een participerende observatie deed van de Feyenoord-side, waarvan leden werden opgesloten in de garages van een Duitse kazeme tijdens een Europese bekerwedstrijd. P. VAN GAGELDONCK, 1996, p. 57.

Op 31 december 1996 blijkt uit de morfologische registratie van de drie algemene politiediensten dat de rijkswacht 47 collectieve cellen en 768 individuele cellen heeft, en de gemeentepolitie 73 collectieve cellen en 742 individuele cellen, verspreid over het Belgisch grondgebied.

45. K. VAN LIMBERGEN, B. VERTONGEN, 1991, p. 113.

op een autobus met 50 Brugse supporters.⁴⁶ Zelfs in dit geval moet de nodige ruimte worden voorzien om de 'kandidaten' voor uitzetting voorlopig op te sluiten. Het is zaak rationeel invulling te geven aan deze begeleiding richting grens om te vermijden dat de escortetaken te veel manschappen en voertuigen in beslag nemen ten koste van de ordehandhaving. Andere vraag: in hoeverre is deze maatregel van toepassing op onderdanen van niet-buurlanden, bijvoorbeeld de Oostbloklanden? Is er in dit verband nood aan bijkomende politietesamenwerkingsakkoorden met onze buurlanden overeenkomstig artikel 4 van de *Convention Européenne sur la violence et les débordements lors des manifestations sportives et notamment des matches de football*?⁴⁷

KOFFIEDIK KIJKEN

Tot slot wens ik te vermelden dat de elementaire kennis van onze landstalen, in tegenstelling tot het Engels, niet wereldwijd verspreid is en dat wij, in tegenstelling tot de Fransen in 1998, onze stadions niet kunnen verspreiden over een groot grondgebied. Frankrijk heeft een oppervlakte van 549.000 km², Nederland heeft 34.000 km² en België slechts 30.500 km². De totale oppervlakte van beide landen die Euro 2000 organiseren is dus 8,5 kleiner dan die van Frankrijk. Bijgevolg zal het in 2000 veel moeilijker zijn dan in 1998 om de rivaliserende groepen ver van elkaar verwijderd te houden en om hen die eventueel over de grens werden gezet richting land van herkomst ervan te weerhouden België terug binnen te dringen.

1

Na Euro 2000

In de betrokken kringen is Euro 2000 op dit ogenblik hét gespreksonderwerp bij uitstek. We mogen echter ook niet de periode 'na Euro 2000' vergeten, waarin een onaangename nasleep te vreezen is (afrekeningen, nieuwe internationale contacten ...) op de confrontaties die we ongetwijfeld in dit competitieverband zullen betreuren. Dit werd onder meer vastgesteld in 1996-1997 na een Intertoto-wedstrijd van het vorige seizoen tegen een Turkse ploeg, die nochtans incidentloos was verlopen in het bijzijn van niet-agressieve Turkse supporters. Later in hetzelfde seizoen hebben 3 Belgische harde kernen de gelederen gesloten om op de vuist te gaan met Turkse supporters tijdens een Intertoto-wedstrijd en tegen personen van Turkse komaf tijdens een eersteklassewedstrijd. Bovendien heeft een van de harde kernen deze feiten aangegrepen om haar banden met een extreem-rechtse beweging nauwer aan te halen. Vraag is wat er zal gebeuren tijdens de internationale wedstrijden van het seizoen 2000-2001? Hoeveel rekeningen zullen de Belgische en buitenlandse harde

46. X, *Le Soir*, 8 en 9 november 1997, p. 22. Hierbij rijst de vraag – die het bestek van dit artikel te buiten gaat – of er in Italië of Duitsland een wettelijke basis voor zulke beslissingen bestond, en wat de eventuele aanknopingspunten met het Belgisch recht zijn.

47. Zie voetnoot 34.

kernen met elkaar te vereffenen hebben? Als de vijf Belgische stadions echter de bestaande en toekomstige strenge regelgeving respecteren, is dat altijd mooi meegenomen op veiligheidsgebied, tenminste voor zover de infrastructuur voldoende wordt onderhouden en waar nodig wordt opgeknapt, zodat we niet afglijden naar wantoestanden zoals bij K.V. Mechelen tussen 1992-1993 en 1996-1997, toen de harde kern van de thuisploeg er bij elke wedstrijd in slaagde de poort van haar vak te openen, of zoals in het Astridpark, waar het hek nog niet volledig was hersteld met het oog op de risicowedstrijd R.S.C. Anderlecht - Schalke 04 (*cf. supra*).

Bibliografie

BOL, M.W., VAN NETBURG, C.J., 'Voetbalvandalen. Voetbalcriminelen', *WODC* maart 1997/1, 101 p.

BRAMMERTZ, S., DE VREESE, S., THYS, J., *Internationale politiesamenwerking*, Brussel, Politeia, 1993, 119 p.

BOURDOUX, G., DE VALKENEER, C., KOEKELBERG, F. (coll.), *La loi sur la fonction de police*, Bruxelles, Larcier, 1993, 338 p.

BROMBERGER, C., 'Le match de football: un spectacle total', in *Sports*, n° 153, Bruxelles, 1996/1, pp. 30-31.

CHATARD, R., *La violence des spectateurs*, Paris, Lavauzelle, 1994, 237 p.

COLAERS, C., VAN LIMBERGEN, K., WALGRAVE, L., *De maatschappelijke en sociopsychologische achtergronden van het voetbalvandalisme, Rapport I: een literatuurstudie*, Leuven, KUL, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, 1986, 199 p.

Collectif, Football, 'Ombres au spectacle. Violences dans les stades. Le supportérisme menace-t-il l'ordre public?', in *Les cahiers de la sécurité intérieure*, n° 26, 4e trim. 1996, Paris, IHESI, 229 p.

DE VREESE, S. & medewerkers, Gedetailleerde analyse van de harde kernen. Voetbalseizoen 1996-1997, 1997, 47 p., vertrouwelijk document ten behoeve van de politieautoriteiten en politiediensten.

DE VREESE, S. & medewerkers, 'De ordehandhaving naar aanleiding van het voetbalseizoen 1994-1995. Een statistische benadering', in *Handboek politiediensten*, Diegem, Kluwer Editorial, 1996, 123 p.

DE VREESE, S. & medewerkers, 'De ordehandhaving naar aanleiding van het voetbal-seizoen 1995-1996. Een statistische benadering', in *Handboek politiediensten*, Diegem, Kluwer Editorial, 1997, 137 p.

DE VREESE, S. & medewerkers, 'De ordehandhaving naar aanleiding van het voetbal-seizoen 1996-1997. Een statistische benadering', in *Handboek politiediensten*, Diegem, Kluwer Editorial, 1998, 134 p.

DE VREESE, S., 'Incidenten, schade en slachtoffers tijdens de voetbalmatches, opge-nomen in de bijkomende registratie', *Cumulatief repertorium van het seizoen 1996-1997 nr. 1 tot 8* (niet gepubliceerd).

DE VREESE, S., 'Incidenten, schade en slachtoffers tijdens de voetbalmatches, opge-nomen in de bijkomende registratie', *Cumulatief repertorium van het seizoen 1997-1998 nr. 1 tot 8* (niet gepubliceerd).

ELIAS, N., DUNNING, E., *Sport et civilisation. La violence maîtrisée*, Paris, Fayard, 1994.

GOBBE, B., SPAPEN, P. VAN DYCK, J., VAN CAMP, C., BUETS, G., *Evaluatie rapport voetbalgeweld seizoen 1994-1995*, Politie Antwerpen Voetbalcel (niet gepubliceerd).

SCHOETENS, M., "'Hooliganseizoen" begint met zware vechtpartijen', in *De Morgen*, 14 juli 1997.

SPIESSENS, G., DE VREESE S., m.m.v. LAMEYSE, A., 'Statistiek gebeurtenissen be-stuurlijke politie. Basisregistratie/Betogingen te Brussel. Rapport 1995 – Gegevens 1994', in: *Handboek Politiediensten*, Diegem, Kluwer Editorial, 1996, 104 p.

VAN DE SANDE, J.P., 'Gedrag van massa's bij incidenten', in *Tijdschrift voor crimi-nologie* 1988, n° 4, pp. 292-301.

VAN GAGELDONCK, P., *Hand in hand. Op stap met de Hooligans van Feyenoord*, Amsterdam, Hijgh & Van Ditmar, 1996, 244 p.

VAN LIMBERGEN, K., COLAERS, C., WALGRAVE, L., *De maatschappelijke en sociopsy-chologische achtergronden van het voetbalvandalisme, Rapport II: Resultaten van een systematisch empirisch onderzoek in het Belgisch eersteklassevoetbal, competitie 1986-1987*, Leuven, KUL, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, 1987, 153 p.

VAN LIMBERGEN, K., VERTONGEN, B., *Mondiale '90. Ciao hooligans*, Brugge, Poli-teia Vanden Broele, 1991, 136 p.

WILLIAMS, J., DUNNING, E., MURPHY, P., *Hooligans abroad*, 2nd ed., London and New York, Routledge, 1989, 230 p.